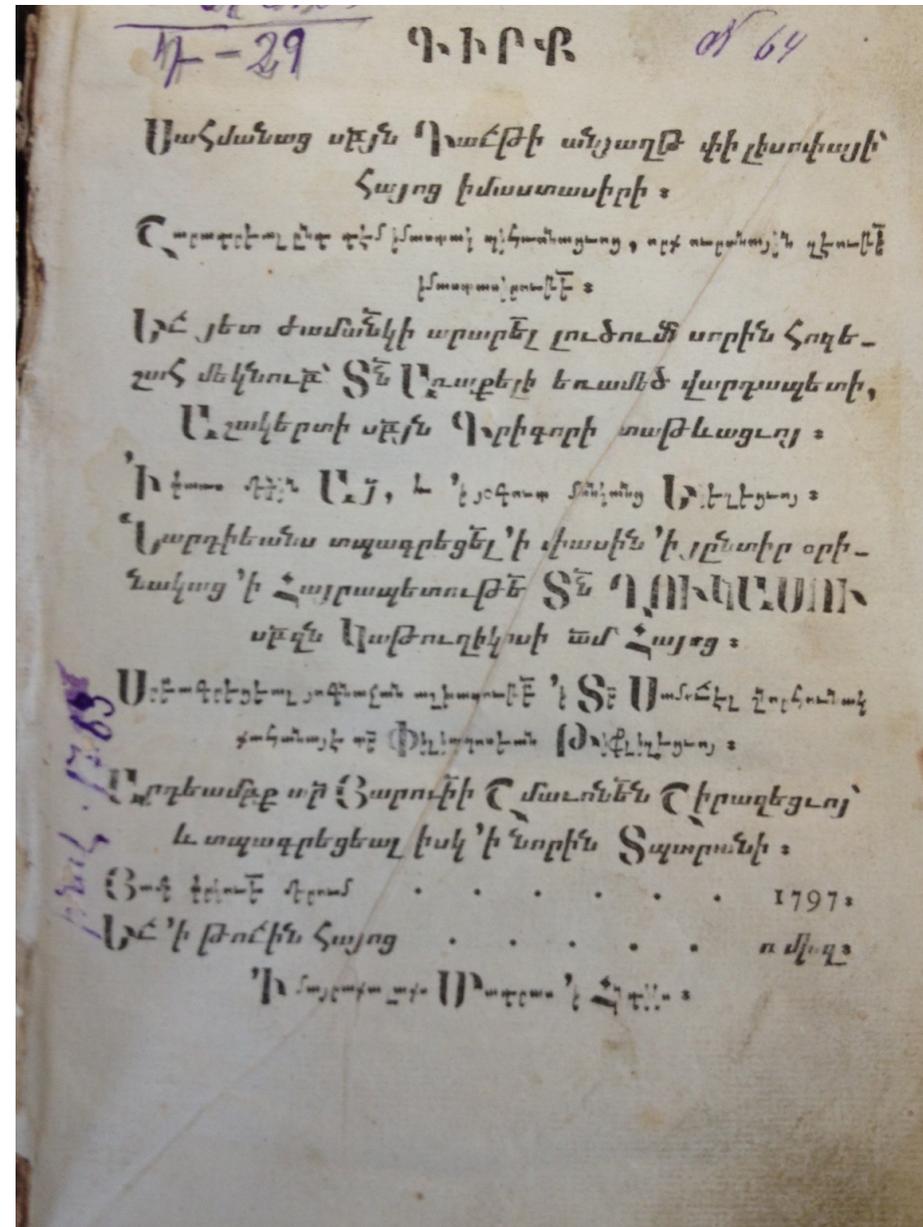
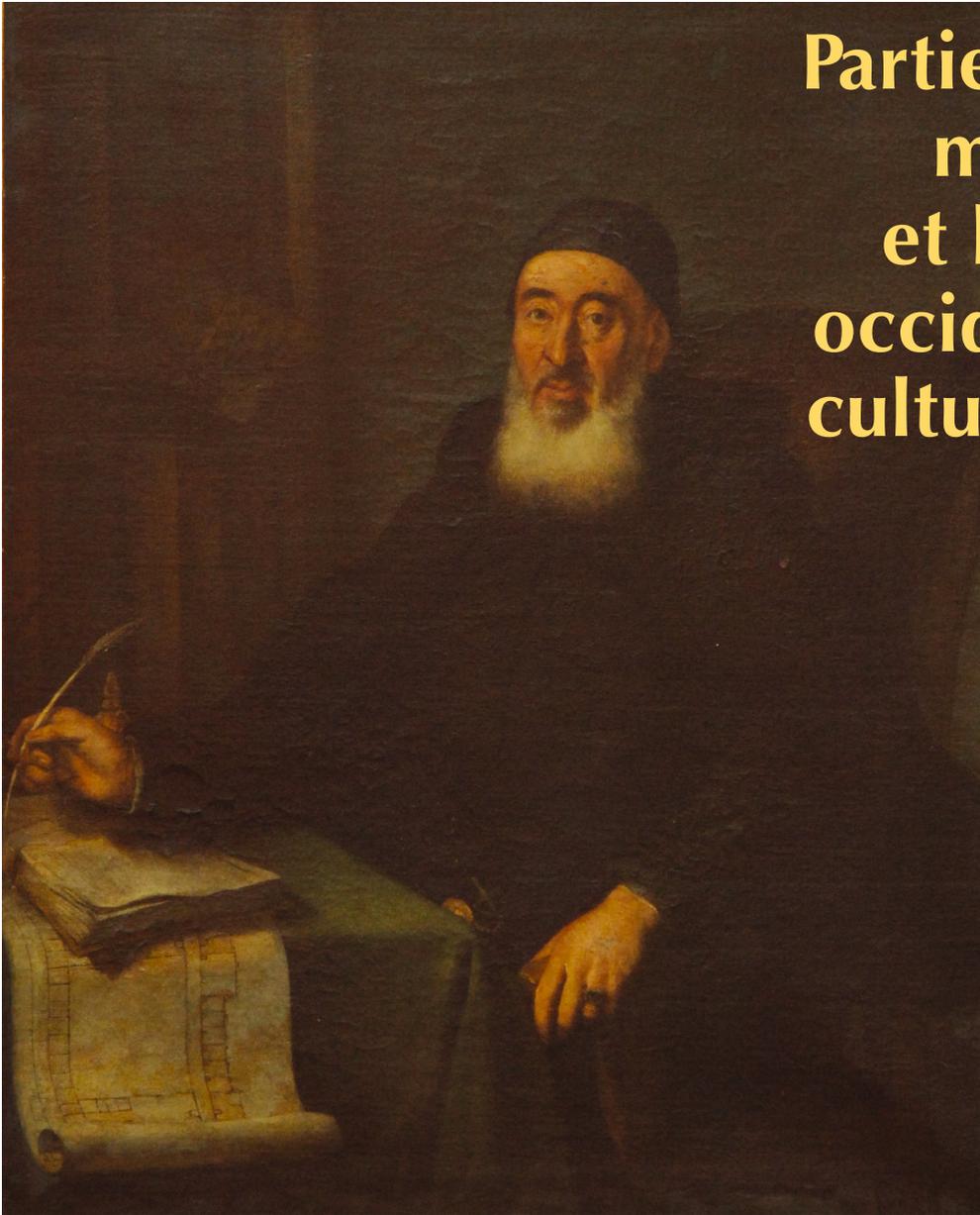

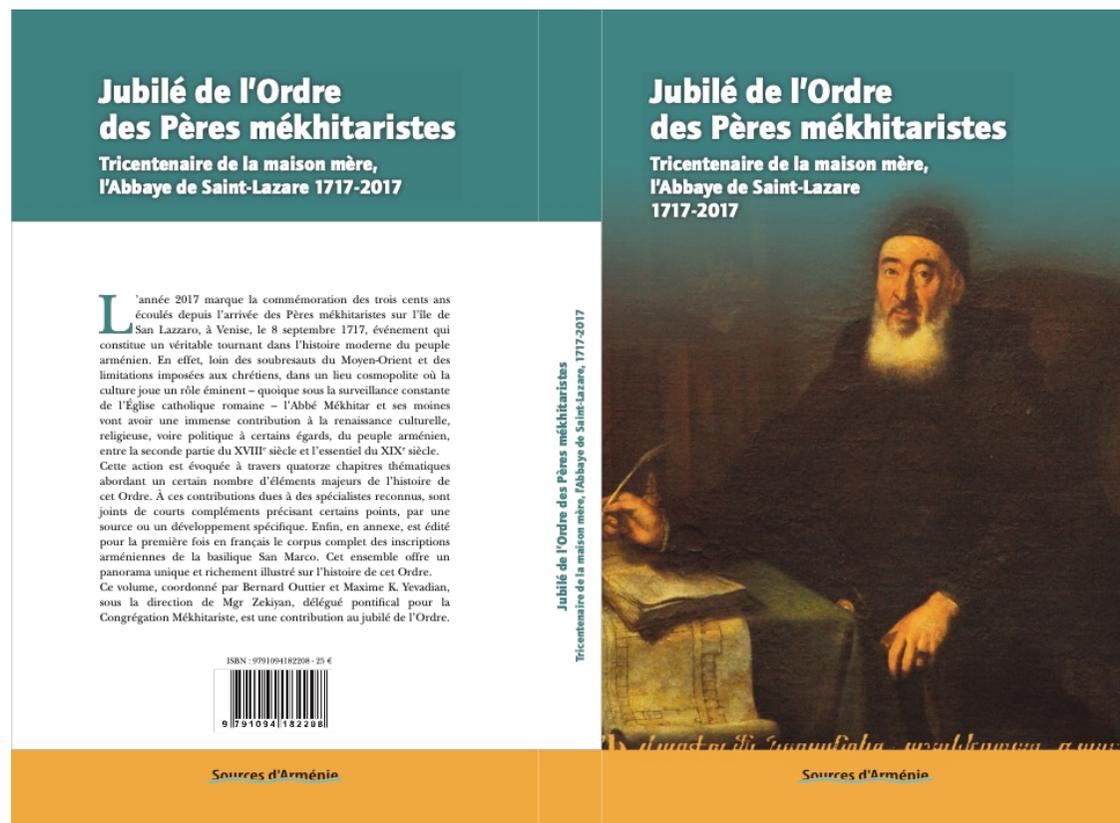
**Cours 16 et 17 :
Littérature et modernité,
les exemples
de Venise,
Constantinople, Smyrne
et Madras,
par Saténig Batwagan-
Toufanian
avec Maxime Yevadian**

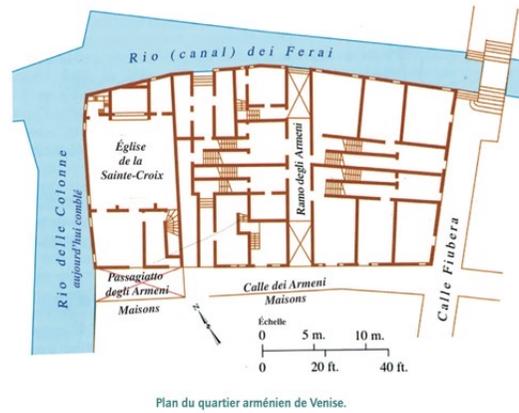
Partie I: Le tradition
mékhitariste
et la modernité
occidentale dans la
culture arménienne

Outtier - Zekiyán –Yevadian, 2017 =
 Maxime K. Yevadian avec Mgr
 Zekiyán Levon et Outtier Bernard
 (dir.), *Jubilé de l'Ordre des Pères
 Mékhitaristes, Tricentenaire de la
 Maison mère, l'Abbaye de Saint-Lazare
 (1717-2017)*, Lyon, Sources
 d'Arménie, 2017, 284 pages.

Le contexte vénitien

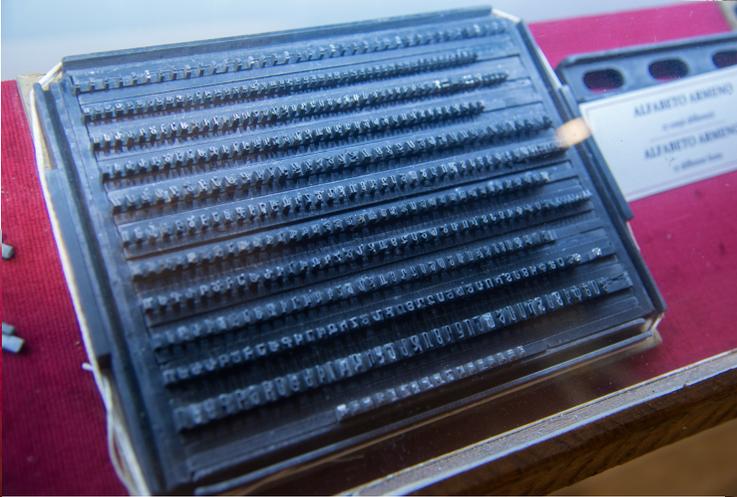
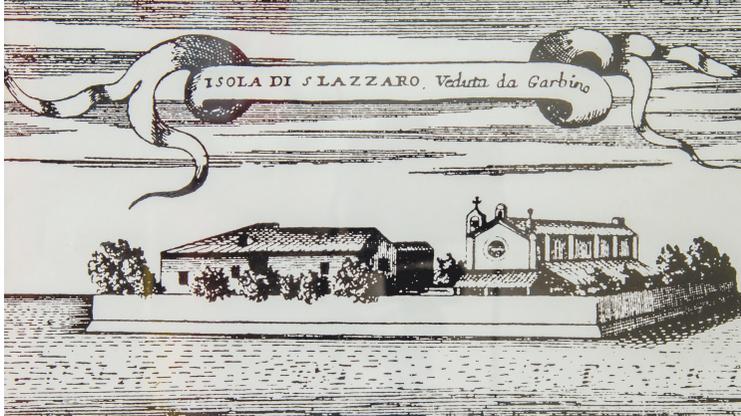
52. MERCADANTE ARMENO.

Nella Piazza di S. Marco godono gli Armeni una preceva situazione onde evitare alcune cose appartenenti a loro, e questo privilegio è sì inveterato, che non si può affluvarsi dell'origine. E Mercadanti però di quella Nazione esercitano negozio più importante di robbe, che conducano qui per la Scala della Smirna. Portano in capo diverse Pederate di Martori, e vestono di panno e vaji di vaji colorati, ma più anticamente usavano il nero. E Zimarri erano lunghe di Damasco, irrobattite di tela la la Stube, ed il sermo di pelli, e le calpe pure di panno con le stampe, o scappini di cuojo alla Turchica.

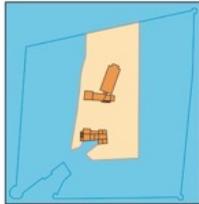
Al convento del S. Stefano Grazia, Mercadante Romano, che con arrovantea rimosa lungo tempo nella Venetiana. Nella gola, e l'ingegneriano di affluvarsi, che qui la sombianza fu a vista del nazionale affluvia.

Héritage et Installation

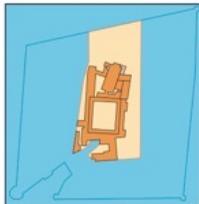

Île Saint-Lazare

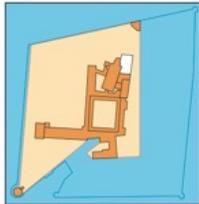
Lorsque Mékhitar et ses dix-sept moines posèrent pour la première fois le pied sur l'île de San Lazzaro en septembre 1717, l'île était abandonnée depuis des années, et avait été une ancienne léproserie.

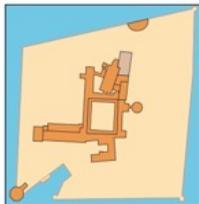
Cette île, de forme grossièrement rectangulaire, faisait quelque 7 000 m², contenant une église et quelques bâtiments.

Le premier soin de la communauté fut de restaurer l'église. Puis, du vivant de Mékhitar, le complexe monastique durant la période 1718-1740 fut créé et, après la mort de l'Abbé fondateur (1749), les premiers bâtiments pour l'imprimerie, en 1789.

Puis, en 1818, une première phase d'agrandissement fut réalisée et la surface de l'île fut pratiquement doublée dans la partie nord, ce qui permit la construction d'un nouveau bâtiment pour l'imprimerie et l'Académie scientifique, dans les années 1823-1825.

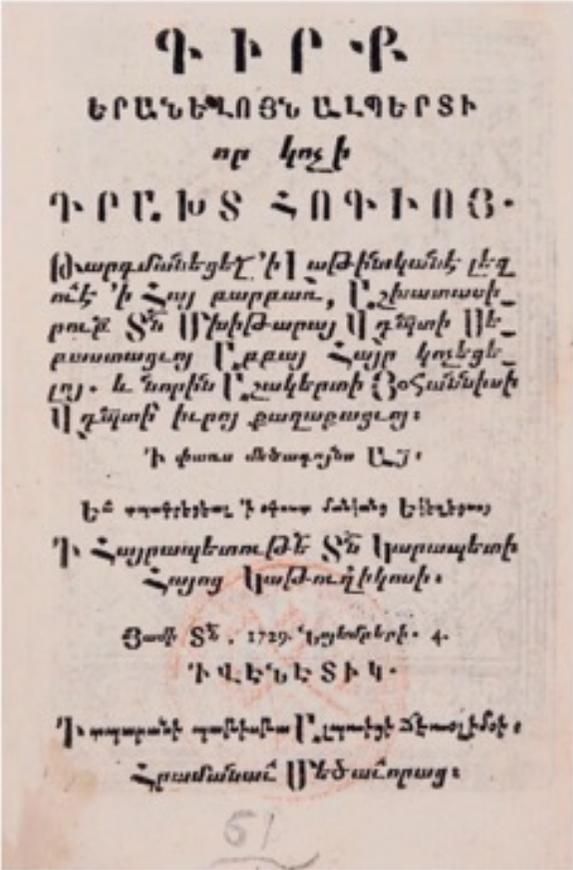

Enfin, entre 1947 et 1953, la partie sud fut également nettement agrandie, permettant la construction de vastes jardins ; enfin, en 1967, une nouvelle bibliothèque pour les manuscrits, la Bibliothèque Ispénian.

Vardapet Vahan Ohanian

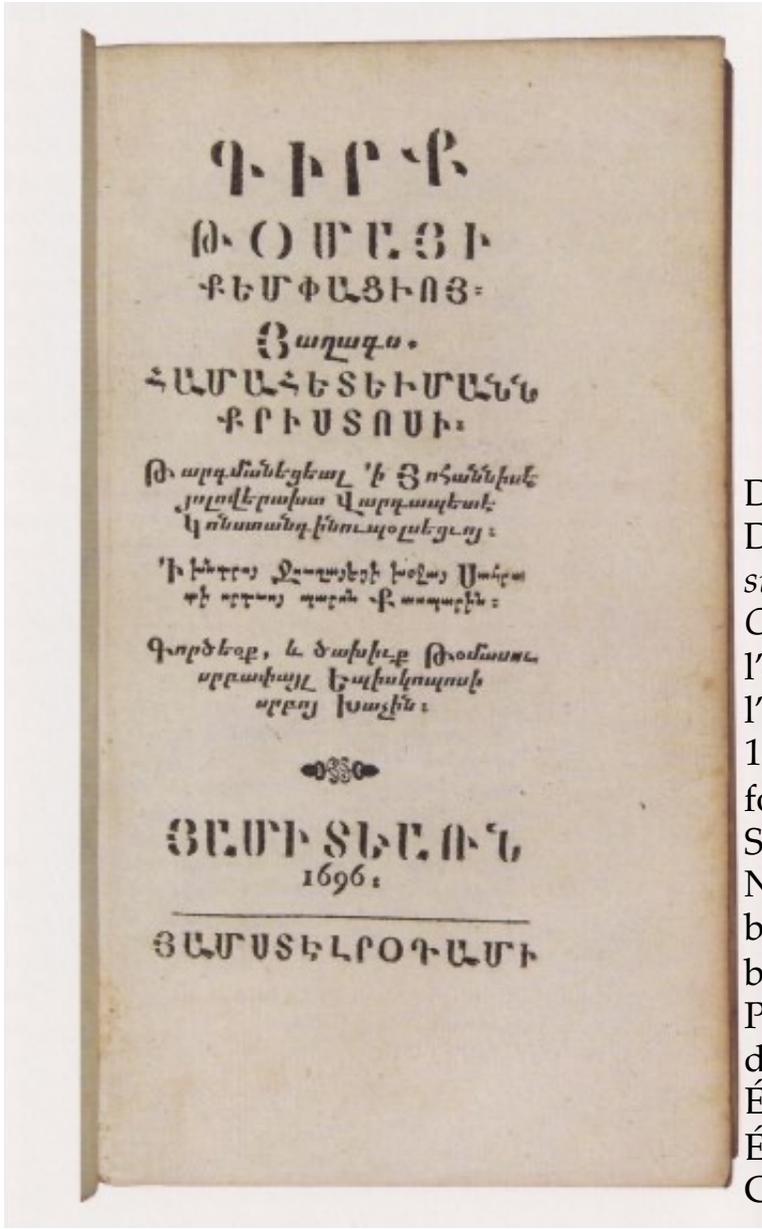

Mékhitar et l'affirmation du christianisme

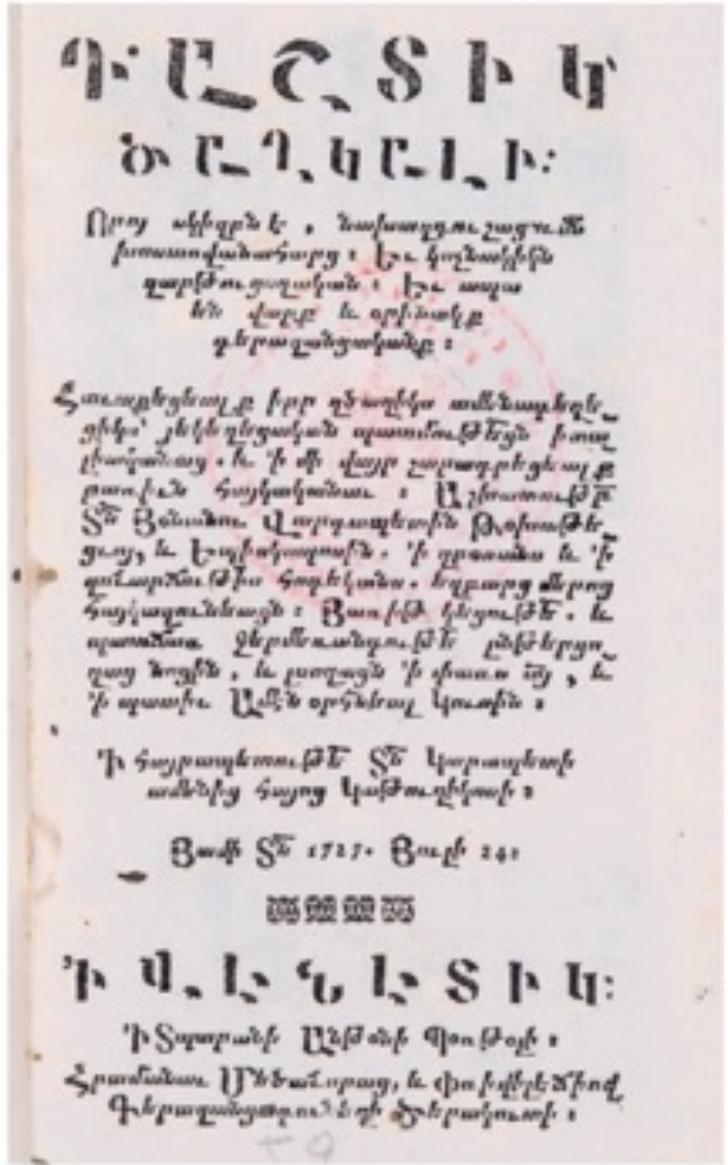

Paradis spirituel, attribué à Albert le Grand, Venise, 1729.

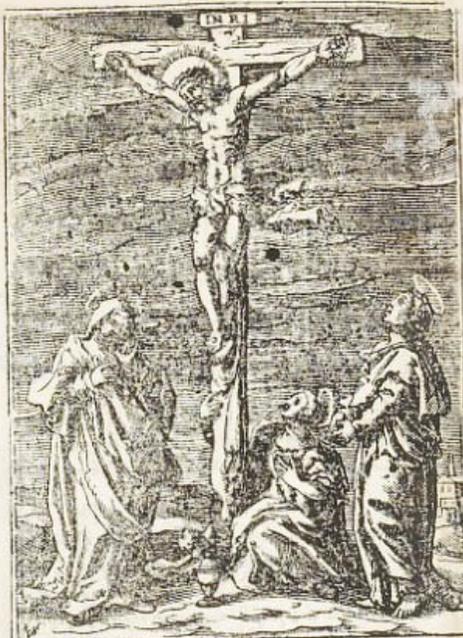

Enseignement chrétien ou Catéchisme, Venise, 1727.

Delaveau - Sordet, 2012 = Martine Delaveau, Yann Sordet (dir.), *Un succès de librairie européen, l'Imitatio Christi 1470-1850*, 2012, catalogue de l'exposition : Édition et diffusion de l'Imitation de Jésus-Christ (1470-1800), Étude et catalogue collectif des fonds conservés à la bibliothèque Sainte-Geneviève, à la Bibliothèque Nationale de France, à la bibliothèque Mazarine et à la bibliothèque de la Sorbonne, 2011, Paris, Bibliothèque Mazarine et Ed. des Cendres, p. 153-157, cat 28. Édition Vanadetsi, Amsterdam, 1696 Édition de Mékhitar à Constantinople en 1700.

Յն անձառելի իւր խոնարհութեամբ
այսօր եկիր կամաւ իխաջ վասն ազգի
մարդկան:

F6

ԹՕՄԷՅԻ ԳԵՄԻԵՅԻՈՅ

Յաղագս Համահեռեմանն քրիստոսի
Գեբ Լաջին:

Սանկազգեցութիւնք առկեանս հոգեկա
նս Օգտակարք:

Յաղագս Համահեռեմանն քրիստոսի
Բեռն ափեցան Լշտոբի Խարեան:

Գլուխ Լաջին:

Ս Բ Տ Ե Ն Ի Վ Զ Ո Ջ Շ Մ
Չի իխաճարի, առ տէրն:
Լ յորեկին բանք քրիստոսի
ըովք

F7

Հաղագս
Յն իս
անձառելի

Գ Ի Բ Ի
ԹՕՄԷՅԻ ԳԵՄԻԵ
ՅԻՈՅ:

ԿԵՆՆՈՒՆՈՒՆԵԿԻ ԿՐՕՆԵՐ
ԻՈՐԻ ԴԵՐԳԻԷ ՍԲՐՈՅՍ
ՕԳՈՍԿԵՍՈՍԻ:

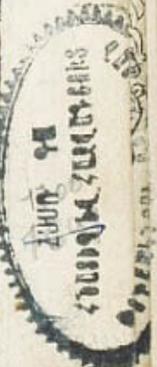
Յաղագս Համահեռեմանն
քրիստոսի:

Վարքմանցեալ իՅոհաննիս Վարդա
պետէ Կոստանդնուպօլսեցւոյ, ի հոգե
կան Օղևարձութիւն մեր աղնեսցյ:

Եւ տպագրեցեալ, ի Կոստանդնուպօ
լնս. Լրդեամբք և ջանիւք ոմանց փախ
բողաց դրգոյս այսօրեկ. Լրդ որք հա
դիսիք ամա ընթեռնելով կամ զբօսելով
իշիսջիք առ տէր զմտանկարարսն սորին
Եւ որք յիշէք. յիշեալ լիջիք ի քստ ամէն
Ի հայրապետութեանն Տեառն Վասա
պետի Կաթողիկոսի նմից: հայրց:

Ի ինչու աքերութեան հայոց յՃԽ
և ԹԻՆ հոկտեմբերի ամսոյն:

700

F8

F5

**ԱՅ ԱՇՈՒՆՉ
Գ Ի Ր Ք**

**ՀՆՈՑ ԵՒ ՆՈՐՈՑ ԿՏԵԿԵՐԵՆԸՅ
ՇՐԲԵԿԵՐԳՈՒԹԵՐԹԻ ՆԵ ԽՆԵՆՑՆԵ ՄԵՐՈՑ
ԵՒ ՃՇՄԵՐՏԵՍԻՐԸՅ ԹԵՐԳՄԵՆՉԸՅ
ԶՈՐ ԶԿՆԵՐՄԸՅ ԲԱԶՄԸՅ**

Պատկ. ՏՏ. 1666 . և 'ի Թուֆն շրջոյ . չճճՆ . Տրամանա ՏՏ Վահրայ շրջոյ
Կրթուիկոսի գիտակարգէր և անասէր ԵՒ Կարմաբաբայ Կաթիկոսի Վանկապուտի
համարց զբոյ անասնոց կեկրաց աս ճիշէր կարգէր ան Ռիսանոյ լճիցոսի
երևանեցոյ . և ստաթաւ տպագրուիլ է լոյս անեալ :

*Իսկ այժմ' նոյնն լաւագոյն թղթովք , արձանագոյն պատկերք
գեղեցկագոյն ծաղկազարք , զչորշագոյն սրբազրուիլք , և բազմք
ծախիւք Վերսանն տպագրուիլ է լոյս անեցեալ .*

Վախատարուիլ և ջանիլ ՏՏ Միկիմարոյ Սրբազոտ Սեբաստացոյ Մերոյ շար կրեցեալ :

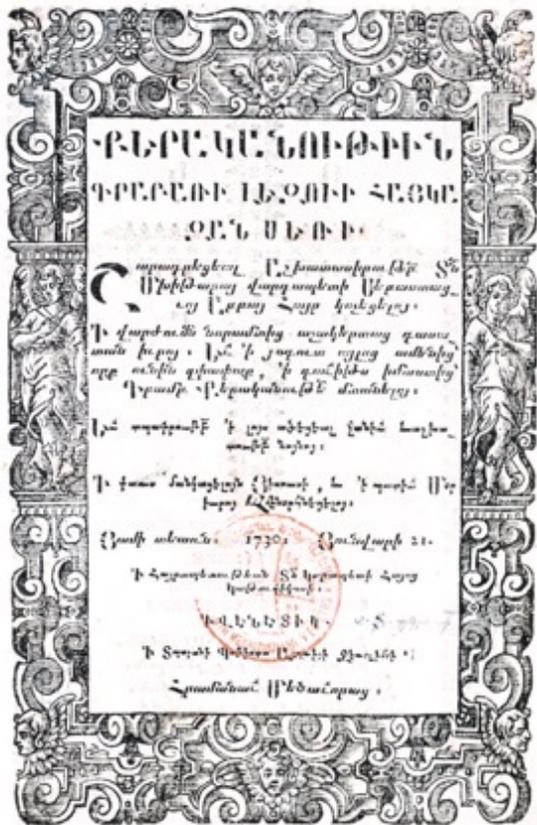
Ի քառս ձեռագոյն Վա' Իճ կարգուս ճանկանց կրեցեալ :
Պատկ. ՏՏ . 1733 . և 'ի Թուֆն շրջոյ . չճճՆ . Վախատ . 15 .
Ի շարագրուիլն ան Վերջանա շրջոյ կրթուիկոսի :

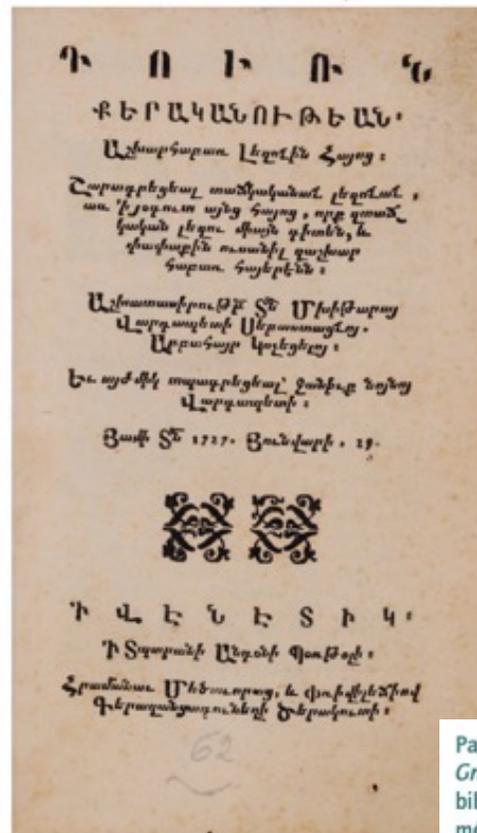
**Ի ՍՆԵՆԵՏԻԿ ԲԵՂԱՅԻ
Ի Տպարանի Վնասի Պրակտի
ՀՐԵՐԸՆԵՐԻՄԵ ԵՒ ԵՒՈՐԸՅ .**

Page de garde de la première édition de la Bible arménienne publiée par les Pères mékhitaristes à Venise, en 1733, collection Roy Arakelian.

Mékhitar et la sauvegarde de la langue arménienne

Page de garde de la *Grammaire de l'arménien ancien* composée par l'abbé Mékhitar et publiée à Venise en 1730, bibliothèque de l'Ordre mékhitariste. Cet ouvrage est un apport immense pour la redécouverte de la langue arménienne de l'âge d'or de la littérature arménienne et des meilleurs écrivains arméniens postérieurs.

Page de garde de la *Grammaire de 1727*, bibliothèque de l'Ordre mékhitariste.

Gravure en face du frontispice de l'édition originale de la *Grammaire de l'arménien ancien* de Mékhitar, publiée en 1730, bibliothèque de l'Ordre mékhitariste. Cette gravure représente le vardapet Mesrop Machtots donnant un cours d'arménien à ses disciples, toutefois le graveur avait en tête Mékhitar qui enseigne à ses propres disciples.

Mékhitar et l'éducation des jeunes

École des Mékhitaristes à Péra,
collection particulière.

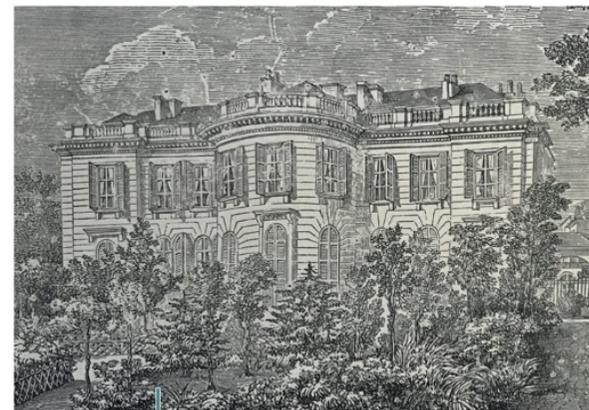
Le soutien des mécènes de Madras : Samuēl Moorat Édouard Raphaël

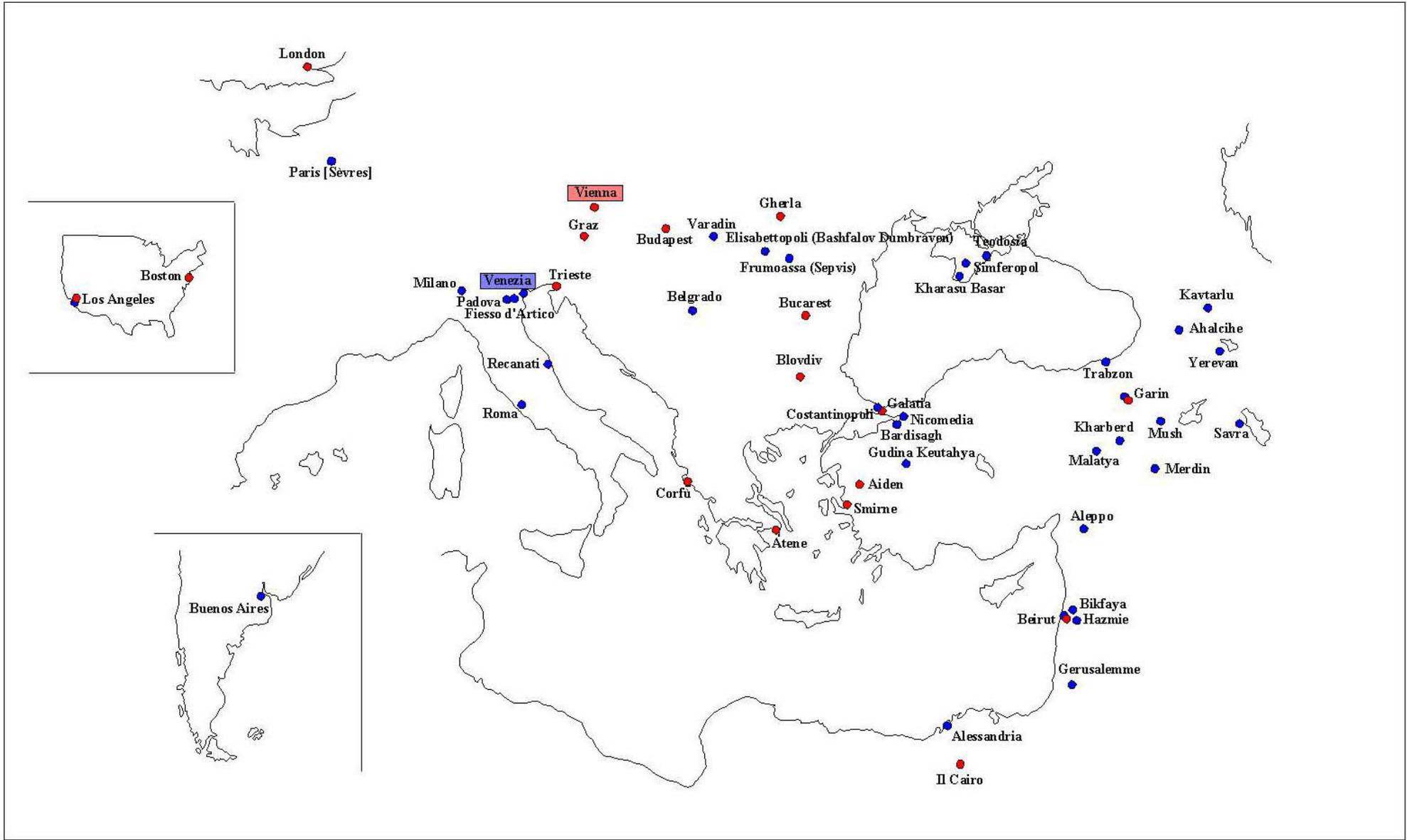
Portrait de Samuēl Moorat, huile sur toile, de G. Astolfoni, 1840, collection de l'Ordre mékhitariste.

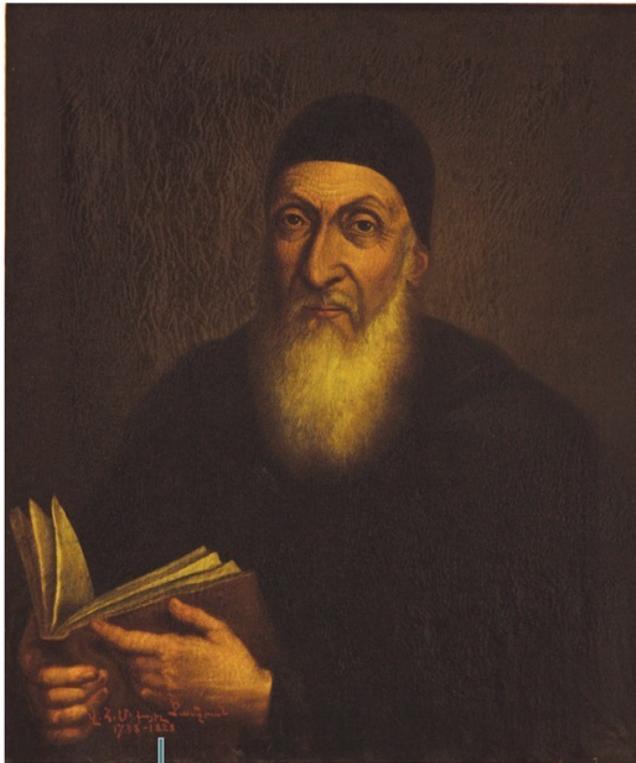
Portrait d'Édouard Raphaël, bienfaiteur du collège mékhitariste de Venise qui porte son nom, huile sur toile de G. Astolfoni, 1840, collection de l'Ordre mékhitariste.

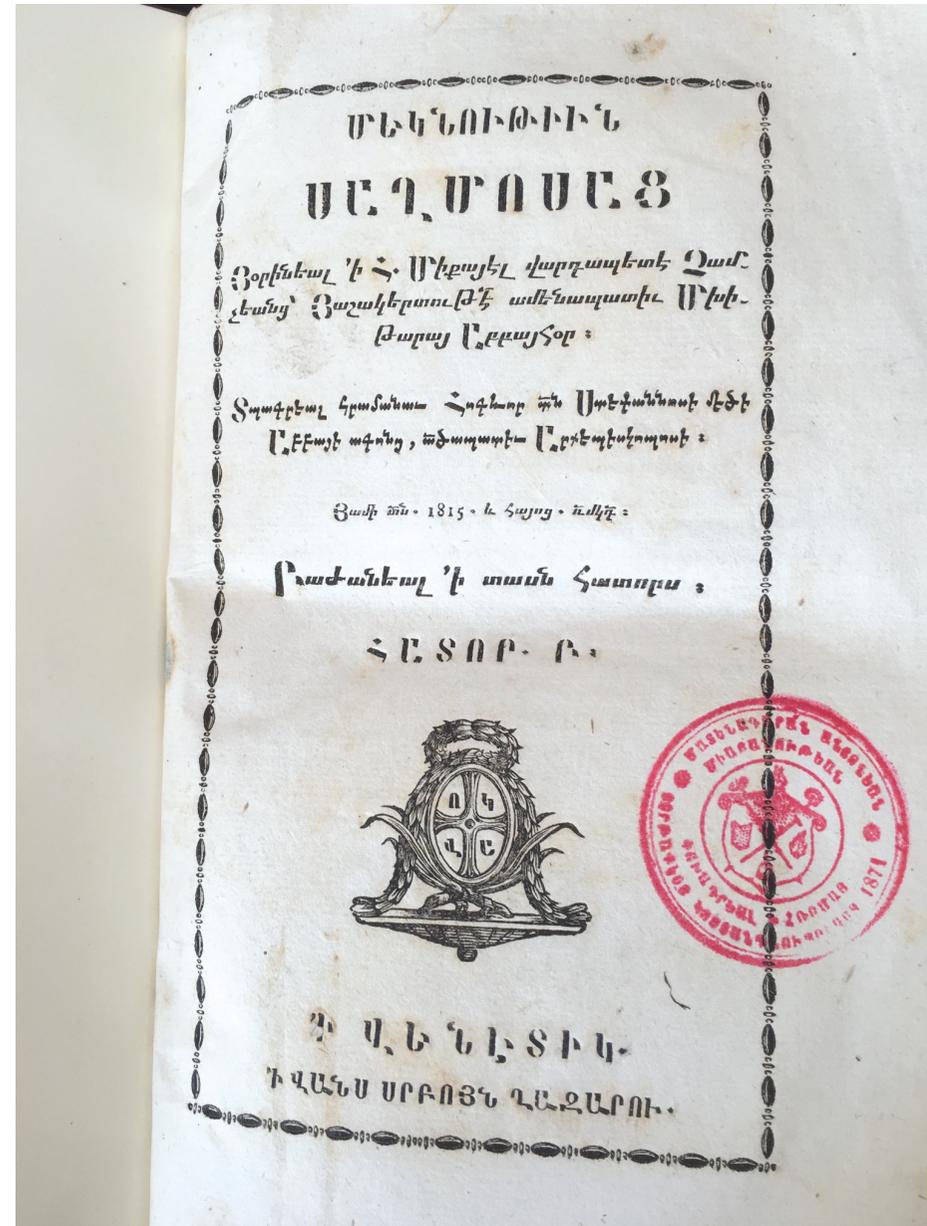
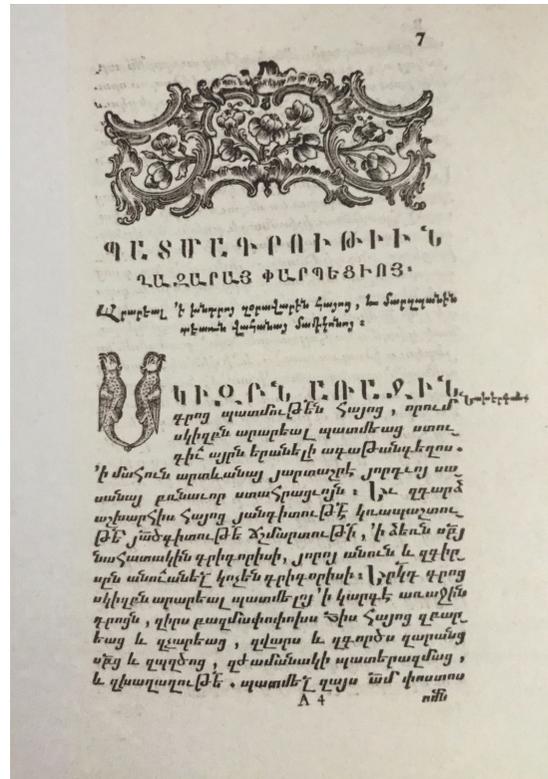
Le collège Moorat à Paris, 1846-1870.

Mikayel Tchamtchian

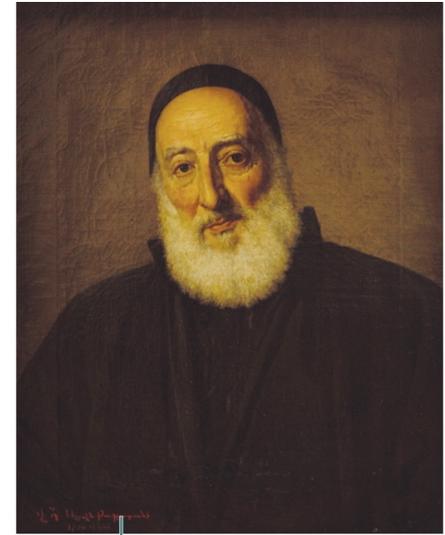
Le Père Mik'ayël Tch'amtch'ian (1758-1825), huile sur toile de peintre inconnu, collection de l'Ordre mékhitariste.

Quelques autres grands noms de la tradition mékhitaristes

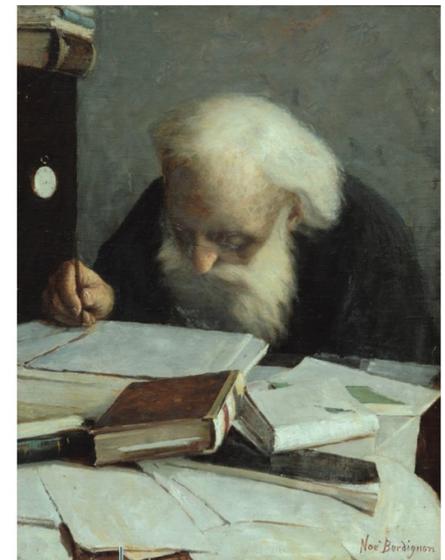
Portrait du Père Avgerian Yarout'ian (1762-1854), huile sur toile d'un peintre inconnu, collection de l'Ordre mékhitariste.

Portrait du Père Bagratouni (1790-1866), peintre Pompeo Molmenti (1852-1928), collection de l'Ordre Mékhitariste.

Le Père Gabriël Avetik'ian (1751-1827, peint par Abate Pietro Bini, 1816, collection de l'Ordre mékhitariste.

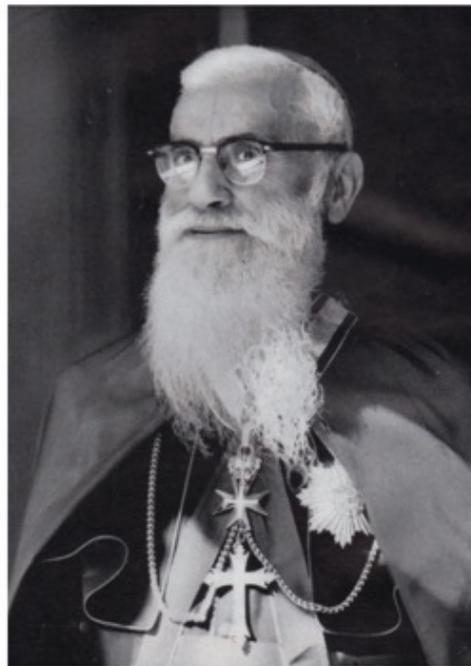

Le Père Chevond Alishan au travail, en 1895, peint par Noé Bordignon (1841-1920).

L'abbaye de Vienne

Portrait de l'archevêque Aydinian.

Portrait de l'archevêque Abozian.

Partie II : la renaissance à Constantinople et dans les villes de l'Empire ottoman

- Situation catastrophique pour les habitants du plateau arménien, mais développement dans les villes de la partie occidentale de l'empire dont Constantinople, Izmir, etc.
- Essor de famille enrichie par le négoce et le service de État (sans pratique de l'État).
- Développement d'écoles, de journaux, de romans, d'un riche ensemble de production littéraire destiné à 1) incorporé dans la nation arménienne les acquis intellectuels de la Renaissance occidentale et des Lumières ; 2) éveil à la valeur de l'identité arménienne et 3) éducation des jeunes.
- Enjeux : sociaux (rôle des femmes), politiques (remise en causes des élites traditionnelle et de l'Église), littéraire quelle langue utiliser (grapar, arménien parlé, turc?)

ՄԻՐԱՔ ԵՒ ՍԱՄՈՒԷԼ

ԲԱՐԻ ՀՕՐ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՐ

ԳՐԵՑ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԵՒ Ի ԼՈՅՍ ԸՆԾԱՅԵՑԻՆ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՄԿՐՏԻՉ ԷՍԱԵԱՆ

Ի ՆՈՒԷՐ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑ ԵՒ ԶԱՐԳԱՅԵԱԼ ՈՐԳԻՈՑ

Կ. ՊՈԼԻՍ (Istanbul)

ՏՊԱՐԱՆԻ Ս. Դ. ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

1878

Sourak et Samuel,
livre de lecture à
destination des jeunes,
préparé par Khrimian Hairik

ՈՐԳՆՈՑ

ԱՌ ԳԵՐԱԶՆԻ ԵՂԲԱՐՔ Յ. ԵՒ Մ.
ԷՍԱԵԱՆ

ՅԻՇԱՍԱԿ

ՀՕՐ ՀԱՆԳՈՒՑԵԼՈՑ

ՅԱՍՄԱԶՈՒԹԵԱՆ

Գ. ԷՍԱԵԱՆ

ՋԱԵՍ ԳՐԱԿԵՐՏՄԱՀԱՐՁԱՆ

ԿԱՆԳԵՆ

ՀԱՅՐԱՍԷՐ ՈՐԳԻՔ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՄԿՐՏԻՉ

ԵՂԲԱՐՔ ՀԱՐԱԶԱՏ

ՄԻՐԱՔ ԵՒ ՍԱՄՈՒԷԼ, անուննոր երկա-
սիրութիւնս, որ Բարի Հօր աշխարհիս կըր-
թական դասերը կը համառօտէ իւր մէջ.
Ձեր հանգուցեալ Հօր յիշատակին կը նուի-
րեմ. և այնպէս կը հաւատամ թէ պատի հա-
ճութեամբ կընդունիր. գուր որ նոյն Հօր ա-
ռաքինութիւնը ժառանգող հարազատ դա-
ւակներն էր. եւ զիտէր գուր թէ ի՞նչ էր Ձեր
Հօր առաքինութեան յատկանիչ, կասեն թէ
նա մեծանձն էր և մեծագործ լինել կը ճըգ-
տեր, ժրագործ և աննկուն ոգի մը ունէր, և կը
միցէր աշխարհի բերմանց ու բախտին դէմ:

Հայրանման որդւոց անթխտելի ու բընա-
կան պարտիրն է անմուաց և անմահ պահել
աշխարհիս վերայ այնպիսի Հօր անուն և յի-
շատակ: Նա որ մեծաշահ վաճառականու-
թեան ասպարէզ մի բացաւ. Ձեր առաջ, և
մինչ կենդանի էր, իւր կենդանի օրինակով
միջոց ու վարեց զձեզ ի նոյն ասպարէզ. իսկ
երբ մեռաւ, ձեզ աւանդ թողուց ու գնաց իւր

Éléments bibliographiques

- ROME, 1989 = Gabriella Uluhogian, Boghos Levon Zekiyan, *L'imprimerie arménienne et Rome au XVIIe s.* (Հայ տպագրութիւնը եւ Հռոմ. ԺԷ. դար), Venise 1989.
- PARIS, 2012 = Mikael Nichanian et Yann Sordet (dir.), *Le livre arménien de la Renaissance aux Lumières : une culture en diaspora*, Paris, Éd. des Cendres, 2012 (catalogue d'une exposition à la Bibliothèque Mazarine, du 26 octobre au 30 novembre 2012).
- VATICAN, 1999 = Claude Mutafian (dir.), *Roma-Armenia*, Rome, Edizioni de Lucas, catalogue de l'exposition du même nom qui s'est tenue dans la Bibliothèque Apostolique, 1999.
- VENISE-PADOUE, 1990-1991 = Boghos Levon Zekiyan (dir.), *Gli Armeni e Venezia. Dagli Sceriman a Mechitar : il momento culminante di una consuetudine millenaria*, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Venezia, catalogue de l'exposition Venise et Padoue, 1990.
- VENISE, 2011 = Vardan Karapetian, Gabriella Uluhogian et Boghos Levon Zekiyan, *Armenia : impronte di una civiltà* [Exposition, Venise, Museo Correr, Museo Archeologico Nazionale, Biblioteca Nazionale Marciana, 16 décembre 2011 - 10 avril 2012], Milan, Skira, 2011.
- KÉVORKIAN, 1986 = Kévorkian Raymond H., *Catalogue des « incunables » arméniens ou Chronique de l'imprimerie arménienne (1511-1695)*, Genève, Patrick Cramer, 1986, 204 pages.
- NICHANIAN, 1999 = Marc Nichanian, « Enlightenment and Historical Thought », paru dans « *Enlightenment and Diaspora. The Armenian and Jewish Cases* », sous la direction de Richard Hovannisian et David Myers, Scholars Press, Atlanta, 1999.